

նեցան լոյս, և երբ, և այժմ լուսոյ
մէջ կ'ապրի թէ խաւարի, և ինչպէս:

(Հարոհանիւն)

1870 Յունիսի 7

Կարապետ Տ.

Երեսմասէ՛մ:

Մինասեան:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԿՐԾՆԻ ՈՒՍՄԱՆ
ՕԳՈՒՏԵՆ ՈՒ ՄԻՒԹԱՐՈՒԹԻՒՆՔԸ

Այդպէս մատենագրութիւնը մեզ
մատնանիշ կը ցուցնեն՝ որ թէ նախ-
նի և թէ նոր դարերու մէջ ազգի մը
կամ ժողովրդեան մը գէտ ի բարոյա-
կան յաւաքագիմութիւն, գէտ ի բա-
րոյական կեանքը առաջնորդողը միշտ
կրօնական միտումը եղած է: Եթա-
նստութեան ատեն Յունաց մեծ պար-
ծանքն էր բազմաստուածեան՝ կրօնին
վրայ հիմնեալ փիլիսոփայութիւնը և
այլ ճշմարտութիւնք կամ գեղար-
ուեստք: Այնպէս և ուրիշ ազգաց:
Սակայն երբ խաչը յաղթանակեց, ա-
մեն ինչ՝ որ իրեն ընդդէմ էր, անհետ
եղաւ: Աստուածք իրենց տաճարնե-
րու աւերակաց տակ ամօթապարտ
մնացին: Խաչի յաղթական դրօշը ծա-
ծանեցաւ այն աւերակաց վրայ, և
խաչի պարծանքը տիրապետեց ամեն
սրտերու, ամեն հոգիներու և ամեն
խիղճերու վրայ: Սկսան այնուհետեւ
մարդիկ քրիստոնէական կրօնի ուսման
չնորհիւ և խաչին լուսով լուսաւորիլը
որով տեսան ճշմարտութիւնը որ մին-
չեւ այն ժամանակ մարդկանց համար
ամպամած էր, ինքզինքնին՝ Աւետա-
րանի բազկաց մէջ նետեցին և խաղա-
ղութեամբ ապրիլ սկսան:

Ճշմարիտ է որ, թէպէտ և աշ-
խարհիս վրայ ապահով և երջանիկ

ապրելու տենչը ընդհանուր է, ամեն
որ կը ջանայ հանգիստ ապրելու մի-
ջոցներ գտնել: Իսկայ ծայրագոյն սր-
խալ մը կամ կուրութիւն մը կայ այս
իզձին մէջ, այսինքն կան շատ մար-
դիկ, որք կրօնքէն դուրս, արտաքոյ
Աւետարանին կ'որոնեն այդ միջոցները,
և յանձնադաստանութեան անարգ-
հոգւով ամեն բանի կարող, ամեն
բանի հմուտ կը կարծեն զիրենք: Ե-
րբեմն ալ իրենց հոգւոյ կուրութիւն
Աւետարանին դժած շաւիղը և ցու-
ցրցած միջոցները խիստ կը համարին,
և ծանր՝ կրօնի քաղցր լուծը, ի հարկէ
չենք կրնար ըսել և կարելի չէ հաւա-
տալ իսկ որ այսպէս թիւր դատողնե-
րը ճանցած են ըստ ամենայնի կրօնի
հոգին, զգացած Աւետարանի քաղց-
րութիւնը և միտմարութիւնը, եւ
թէ ունին լուսաւոր ագք նորա ճըշ-
մարտութիւնները տեսնելու: Այլ
ընդ հակառակը անոնք են, որոնք
հոգւոյ մեծութիւնը առ ոչինչ կը
դնեն, և երջանկութիւննին սոյն խա-
բուսիկ կենաց մէջ գտած կ'երողեն,
հոգւով անձնատուր են աշխարհի
ունայնտութեանց և սրտով դաշն են
կնքեր հակառակ կալ ու մնալ ճշմար-
տութեան ընդ միշտ:

Սակայն աշխարհի զոհ եղող այդ-
ապիկար մարդը, այսպիսի վատ և
մոլի կեանք մը վարելու համար բնաւ
աշխարհ չէ եկած, իւր կոչումը մեծ
և վսեմ է, և իւր առջին մինչեւ Առ-
տուծոյ նմանելու խիստ մեծ ասպա-
րէզ մը կայ: Աշխարհի անձնամասն
ըլլալ՝ մարդուն խիստ անպատեհ է,
վասն զի ինքը երկնաքաղաքացի ըլլալու
համար ստեղծուած է, իւր Արարչին
փառքն ըլլալու համար ծնած է: Իւր
կուրծքին տակ գտնուած սիրտը ճըշ-
մարտութեան համար միայն պէտք է
ախտ, և սէրը միայն աստիճան

ներլու է : Եւ իր հոգին՝ որ միշտ դէպ
առ Մտուած վերադանալու կը նկր-
տի , ուստի պէտք է զայն կաշկանդող
զայն կրից և մոլութեանց տակ ընկ-
նող շղթայքը փշուրէ , որ խիստ դիւրին
է Լեւտարանի ցուցած միջոցներով :
Եւ կ'ուսուցանէ մարդուն հոգւոյ
մեծութիւնը . նա կ'ուսուցանէ գե-
րագոյն Լրարչի մը սիրելի արարած
ըլլալը . կ'ուսուցանէ մեր երկնաւոր
Տօր նմաներու ջանք և փոյթ ունե-
նալ . կ'ուսուցանէ վերջապէս՝ զաշ-
խարհ մեզ ծառայեցնելու կերպը :
Որչափ մխիթարական և երկնային են
ասոնք իւր կոչումը գիտցող քրիստո-
նէի մը : Եւ յապիտի կրօնք մը սիրել մի-
թէ շատ քաղցր և դիւրին չէ՞ , բայց
սիրելէ առաջ՝ ճանչնալ պէտք է , և
ճանչնալու համար՝ ուսանիլ կրօնքին
ճշմարտութիւնքը , որ զմարդիկ Լը-
տուծոյ գրկախառնութեան կ'առաջ
նորդեն . մէն մի անհատի նուիրական
պարտաւորութիւնն է , սակայն սի-
րելը ճանչնալ և ուսանիլ միայն բա-
ւական չեն , այլ զանոնք գործադրել
հարկ է : Կրօնքին էական կէտը կամ
հոգին գործն է . ամեն ժամանակի և
ամեն առթիւ Լեւտարանի պահան-
ջն ալ գործն է , առանց գործոց հա-
ւատքը մեռեալ է : Գործքով միայն
մարդ մը , կամ քրիստոնեայ մը գիտէ
համարձակօրէն ըսել և միանգամայն
պարծիլ ՚ի Յիսուս թէ՛ գերագոյն
կրօնք մը ունիմ , կը ճանչնամ և կը
սիրեմ զանի ՚ի սրտէ և անոր հեղինա-
կին Լստուծոյ՝ կ'երկրպագեմ՝ հոգ-
ւով : Ուրեմն Քրիստոնէի մը առաջին
պարտաւորութիւնն է ուսանիլ գոր-
ծադրելու համար այն ամեն ճշմար-
տութիւնքը , որք կրօնքը կը կաղմեն .
որոնք Լեւտարանի հոգիէն կը բխին .
ուսանիլ յուսահատեալները մխիթա-
րելու , անկեալները կանգնեցնելու ,

գայթակղեալները համոզելու համար :
Յիսուս՝ ամեն բանէ առաջ ճիշ-
մարտութիւն ուսանիլ կը յորդորէ
զմարդիկ , «Սարթան , Սարթան , դու
հոգաս և բաղում իւրիք զբաղեալ ես ,
բայց աստ սակաւ ինչ պիտոյ է » :
Յիսուսի այս խօսքը դառն կշտամ
բանք մ' է աշխարհասէր մարդկանց ,
որք թեթեւամտութեամբ ճշմար-
տութենէ հեռանալով , սին եւ ու-
նայն փառքերու մէջ ՚ի զուր կը թար-
թախին հանգիստ գտնելու : Կ'ըսէ
անոնց թէ՛ այդ ամեն խուճապը ու-
տագնապը չեն հոգւոց բաժին , բաւ
է անոր համար միմիայն ճշմարտու-
թեան ուսումը . հոն է սրտին սնունդը
և հոգւոյն բաժինը : Սի և նոյն խօս-
քը մխիթարական քաջալեր մ' է ա-
մեն անոնց , որք աշխարհի ամեն փա-
րիսեցութիւններէն , ամեն նենգու-
թիւններէն ձեռնմխալ , ճշմարտու-
թեան զինուոր գրուած են : Եւ ստու-
գիւ քրիստոնեայն՝ որ յաղթանակող
Յիսուսին դրօշակիրն է , նա ինքն ալ
պատերազմ՝ ունի աշխարհի աղէտից
դէմ , բարոյական բռնակալութեանց
դէմ , ստութեան և ամեն տեսակ ա-
նիրաւութեանց դէմ : Լսոնց յաղթա-
նակելու համար Լեւտարանի յաւի-
տեանական լոյսը առաջնորդ ունենա-
լու է մարդ , և նորա սիրով վառուած
ու ոգեւորած լինելու : Օմարդիկ
աշխարհի մեծ ճակատամարտին մէջ
անվեհեր ՚ի պատերազմ խրախուսողը
ճշմարտութեան ձայնն է :

Լրդ՝ բանի որ անցնիւր քրիստո-
նեայ զինուոր է , պէտք է աւետարա-
նի զինուորական կրթարանին մէջ մար-
դիկ , ուր հոգիները կը կրթուին և
սրտերը կը մշակուին ու կը բարգա-
ւաճին , և այս մարզը կամ ուսումը
ամեն աստիճանի և ամեն կարգի մար-
դկանց պատկան է : Եթէ ընտանե-

կան կենաց մէջ մուտք ունենայ, հոն
կը թագաւորեցնէ կոյս և անբիծ հա-
ւատարմութիւնը, կ'ազնուայնէ և
կը սրբէ այն կեանքը : Աթէ անխորձ
երկտասարդը խորհուրդ հարցնէ ա-
նոր, հասու պիտի լինի զինքը խաբող
վայելութեանց ունայնութեանը, և
պիտի գտնէ հոն այնպիսի մեծութիւն
և ճոխութիւն հոգւոյ, որ զինքը Յի-
սուսին կը միացնեն : Գերեզմանին
եզըը հասնող ալեւոր ծերունին հոն
կը գտնէ այնպիսի մխիթարութիւն-
ներ, որ զինքը հոգւով կը մանկացը
նեն : Արջապէս, կրօնքը իւր պարզ
հոգւովը ուսանող մը ըստ ամենայնի
հոգւով աներկիւղէ, նորա համար
աշխարհի փառքն ու ճոխութիւնքը
ոչ ինչ արժէք չունին, եթէ ձախոր-
դութեանց պատահի, կրօնի անհմուտ
մարդոյ նման չը յուսահատիր, սիրով
Յիսուսին կը փարի, իր օգնութիւնը
անկէ կը հայցէ, և որով 'ի վերջոյ կը
յաղթանակէ : Աորա համար նեղու-
թիւն կրելն ալ ուրախութիւն մ'է,
զիքաջ գիտէ, որ ամեն վիշտ և ամեն
տառապանք վերջ մը ունին, բայց ինքն
անմահ է : Տրտմութեան դառնակըս-
կիծ երգիծանքը միշտ 'ի բաց կը խու-
սէ անկէ : Այսպիսի չէ միայն :

Այրբ ընդհանրանայ իրապէս քրիս-
տոնէական կրօնի ճշմարիտ ուսումը,
ամեն ուրեք կը թագաւորէ սէրը,
ներողամտութեան հեզ և համբոյր
հոգին կը տիրապետէ, այլ եւս կը
դադրին ատելութեան և նախանձու
անթիւ կոտորածներն ու զոհերը, ո-
րով մարդկութիւնն համայն իբր ըն-
տանիք մը կամ գերդաստան մը սիրով
կը միանան, առանց ազգայնութեան
խտիր որոշելու, և այսպէսով մարդիկ
երջանիկ կեանք մը կ'ունենան, և ամեն
տեղ սարսուռ և իրաւանց անմահ
սկզբունքները փոխադարձ յարգել

կ'ուսանին մարդիկ, այլ եւս զրկելոյն
և հարստահարեալին ողբերն ու կո-
ծերը կը դադրին, վասն զի անխիղճ
տիրապետները հալածանաց և հարս-
տահարութեան քաւազանը մէկ կողմ
գնելով իրենց թշուառ եղբարց մխի-
թարանաց և սիրոյ ձեռք պիտի տան
և երկուքը մէկ տեղ իբր մէկ Նստու-
ծոյ հաւատար արարած պիտի ըսեն՝
Մէտաբանին հպատակենք և Յիսուս
թող իշխէ մեր վրայ :

Հարկ է գիտնալ նաեւ, որ մի և
նոյն մխիթարութիւնքը չունի Մե-
տաբանի անհմուտ քրիստոնեայն, վա-
սնն զի այլ է 'ի սրտէ անոր փարիլը,
այլ է շրթամբ և եթ զայն համբու-
րելը : Այլ է հոգւով քրիստոնէու-
թիւնը, այլ է նաեւ անուանականը,
կրօնի հմուտ քրիստոնեայն կը ճանչէ
իւր իսկական պարտաւորութիւնքը,
որ է հոգւով և ճշմարտութեամբ զՄ-
տուած պաշտել, և 'ի գործ կը դնէ
անթերի : Բայց տգէտը շատ և շատ
անգամ արտաքինը ներքինոյն հետ կը
շփոթէ, իւր յոյսը արտաքինոյն հետ
կը կապէ, և իրեն առջեւ ելած նա-
խապաշարմունքը կուրօրէն կը խնկար-
կէ, և մանաւանդ սրտի մեծ պաշտօ-
նը առ ոչ ինչ կը գրէ : Այսպիսեաց
վիճակը խիստ դառն է, եթէ փոր-
ձութեանց պատահի՝ վաղ ընդ փոյթ
իւր հաւատքին մէջ կը գթի, չունի
աչք հոգւոյ, որ տեսնէ իւր փրկու-
թիւնը, տեսնէ գՅիսուս, որ իր բա-
ղունները պարզած պատրաստ կայ
ողջագութելու իւր ճշմարիտ երկրպա-
դուն և հաւատացեալը, և տեսնէ
այս ամենը, և հետեւապէս հեթանո-
սաց բաժին եղող յուսահատութեան
մէջ կը գլորի : Նման է նա Մէտաբա-
նին ցուցած ապառաժին, որուն վը-
րայ թէպէտ և սերմը կը բուսնի, բայց
արեգակի տապէն չուտ կը չորանայ :

վասն զի չը կայ հոն՝ երկրի սննդարար զօրութիւնն : Այնպէս Աւետարանի ճշմարտութեանց անհմուտը, թէպէտ և կը լսէ կրօնի ձայնը, բայց ունկամբ միայն և սրտով մեկուսիէ անկէ, ուստի աշխարհի պատրանքները վաղ կը հասնին և կը խլեն զայն դեռ ևս արմատ չը ձգած : Այլ երջանակէս չը կայ աշխարհիս վրայ աւելի թշուառ մը քան կրօնքին տգէտը, սրտով անմխիթար, հոգեով անյայտ, մոգով աստանդական, խղճով անհանգիստ . ՚ի զուր զինքը չըջապատող առարկաներուն մէջ հոգեպարար հաճոյք մը կ'որոնէ, բայց իրեն համար ամեն բան տխուր է և դառն, զի ինքը նիւթին ստրուկն է :

Կրօնի տգիտութենէն յառաջ է կիսճաւալի ճշմարտութիւն մը եւս հոս խորստովանիլ պարտք կը համարիմ, այսինքն ոմանց տգիտաց մոլեռանդութիւնը, որոնք կը յարուցանեն ազգ ազգի վրայ և թագաւորութիւնն ՚ի թագաւորութե վրայ : Այս ամենը ուրիշ բանի արդիւնք չեն, բայց եթէ Աւետարանի պարզ և մեկին ճշմարտութեանց անհմուտութենէն և տգիտութենէն յառաջ եկած վիժմունքներն : Ի՞նչ սոսկալի ամբարշտութիւնք չեն գործադրուիր կրօնի տրգէտներուն, ձեռքով, ուրջափ մարդիկ անյիշատակ թողուցեր են այս կեանքը և որչափ մարդիկ անմխիթար և անճաշակ Աւետարանի քաղցրութիւններէն՝ դառն ու տխուր կեանք մը կ'անցնեն :

Ասոր ներհակ որչափ երջանիկ պիտի ըլլան մարդիկ, երբ իրենց սրտէն բնավինջ ընեն աշխարհասիրութեան, իշխելու և հրամայելու մօլի և վատ տենչը երբ իրենց եղբարց մէջ տարբեր աստիճաններ ստորնութիւն կամ վերնութիւն նշմարելու յամառ կուրութիւնը ՚ի բաց թողուն, երբ ի

րենց յոյսը կրօնքին վրայ խարսխեն, մխիթարութիւննին Աւետարանի մէջ փնտռեն հոգւոյ աչքերնին նորա յաւիտենական լուսով լուսաւորեն, և սրտերնին նորա ճշմարտութեամբ պարարեն . և ուսանին անկէ, որ իրենք ստեղծուած չեն անասնոց նման ապրելու և ստուերի նման անհետ անցնելու համար, այլ վսեմ և փառաւոր վախճանի մը համար ստեղծուած են : Եւ թէ Արարչին ամենասիրելի արարածներն են, նորա զաւակները և անմահ թագաւորութեան ժառանգները : Ասնք կ'ուսուցանէ մեզ Աւետարանը, և ասնք են նորա մխիթարութիւնները : Աւանց նորա և առանց Յիսուսին թշուառ են ընտանիք, թշուառ՝ գերդաստանք, նոյնպէս ազգութիւնք և թագաւորութիւնք :

Գ. Ս. Խապայեան
Խաբէրէի :

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԱՐԴԻԻՆՔ

Տարեմուտի առթիւ Ս. Աթոռոյս ժառանգաւոր սանուկքը քանի մի ճառեր կարդացին թէ՛ Պատրիարքարանին մէջ, ուր համախմբուած էր համայն միաբանական Ուխտը և թէ՛ վարժարանին մէջ, ուր յատկապէս այցելութեան և քաջալերութեան եկած էր Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը քանի մի բարեշնորհ միաբան հարց հետ միասին խօսուած ճառերէն մէկն է հետեւեալը .

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ
ՀԱՅՐ ԵՒ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ
ՀՍՆԴԻՍԱԿԱՆՔ

Ի՞նչ հրաշալի շարժում և ի՞նչ աւրագութիւն : Ար հոլովին ամբ, կը հալովին դարբ և բաղմատեալ հետքեր